

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา และความสำคัญของ ปัญหา

การที่ประเทศไทยได้พัฒนาประเทศตามแนวทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 1 (2504-2509) - แผนพัฒนา ฉบับที่ 7 (2535-2539) และต่อมาใน แผนพัฒนาฉบับที่ 8 (2540-2544) และฉบับที่ 9 (2545-2549) รวมถึงฉบับที่ 10 ในปัจจุบัน (2550-2554) ได้มีการปรับเปลี่ยนเป้าหมายมาที่การพัฒนาคนเป็นหลักหรือยกเอาคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยยึดเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ เพราะบทเรียนที่ผ่านมา คือ การพัฒนาที่มุ่งเน้นตัวเลขทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ตั้งแต่แผนฯ 1-7 ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย โดยเฉพาะปัญหาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม จนนำไปสู่การได้ข้อสรุปอย่างหนึ่งโดยตรงกัน คือ การพัฒนาที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุลและยั่งยืน

ที่มาของการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน เกิดจากการใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ตลอดเวลาว่าสี่ทศวรรษที่ผ่านมา ที่ได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมหรือเศรษฐกิจทุนนิยมที่มุ่งพัฒนาเพื่อสร้างความมั่งคั่งและรายได้มาสู่ประเทศเป็นหลัก และใช้การเติบโตของรายได้ต่อหัวเป็นเครื่องมือวัดผลสำเร็จของการพัฒนา ด้วยความคาดหวังว่า การเพิ่มปริมาณสินค้าและบริการ การเพิ่มการจ้างงาน รวมทั้งประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น ในที่สุดแล้วย่อมจะสามารถกระจายไปสู่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศทำให้ปัญหาความยากจนหมดไปได้ในที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

อย่างไรก็ตาม เมื่อปี 2540 ที่ผ่านมา ประเทศไทยต้องประสบปัญหาวิกฤติด้านเศรษฐกิจ ทำให้ผู้เกี่ยวข้องจากหลายภาคส่วนได้หันมาให้ความสนใจกับทางเลือกในการแก้ไขปัญหามากขึ้น ซึ่งหนึ่งในจำนวนนั้น คือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยมีเป้าหมายให้ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ มีความเป็นอยู่แบบพอเพียงพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ได้มีนโยบายให้ส่วนราชการและองค์กรเอกชนร่วมมือกันในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการปรับเปลี่ยนความคิด ทำที่ จากผู้มีบทบาท ในการริเริ่มดำเนินการพัฒนาเองทุกอย่าง มาเป็นผู้กระตุ้น สนับสนุน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมมือ ร่วมใจ และพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานร่วมกัน เพื่อผลักดันให้สังคมเข้มแข็ง เนื่องจากความเข้มแข็งของชุมชน และเศรษฐกิจชุมชน เป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งต่ออนาคตของประเทศ ควรที่ทุกฝ่ายในสังคมต้องศึกษาให้เกิดความเข้าใจ และตระหนักเล็งเห็นให้เกิดขึ้นเป็นทิศทางและกระแสสังคม ขับเคลื่อนนโยบายและการกระทำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชน การรวมกลุ่ม

กันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใด ย่อมเป็นพลังเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและประเทศชาติสืบต่อไป

นอกจากนั้น การที่ผู้วิจัยพร้อมคณะ ได้รับงบประมาณสนับสนุนในปี 2549 เพื่อจัดทำโครงการวิจัย เรื่อง การวิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการบูรณาการงานพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง เมื่อสิ้นสุดโครงการ ผลปรากฏว่า ชุมชนโดย อบต. ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน ได้ตัดสินใจร่วมกันในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มปฎิชีวภาพขึ้นในระดับหมู่บ้าน และในระดับตำบล แต่ยังคงขาดการสนับสนุนความรู้ในเชิงวิชาการ จึงต้องการให้ผู้วิจัยและคณะฯ เข้าไปช่วยเหลือ ส่งเสริมสนับสนุนในเชิงวิชาการให้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นการที่มหาวิทยาลัยราชภัฏมโนโพนายในการสนับสนุนให้คณาจารย์ทำวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ในลักษณะของวิจัยสถาบัน โดยการสนับสนุนงบประมาณ น่าจะเป็นโอกาสอันดีที่จะดำเนินการเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อทำปฎิชีวภาพ ลดต้นทุนการผลิต ทั้งนี้เพื่อสร้างโอกาสในการพึ่งพาตนเอง โดยเฉพาะการพึ่งพาตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและจัดกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดตั้งกลุ่มปฎิชีวภาพ เพื่อลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรในเขตตำบลหนองปลิง
2. เพื่อสรุป สังเคราะห์ ถอดบทเรียนหรือองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยมีขอบเขตในการศึกษาดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหัวนาคำ หมู่ที่ 1 บ้านป่ากุง หมู่ที่ 2 บ้านหนองคู หมู่ที่ 3 บ้านจ่านัก หมู่ที่ 4 บ้านโคกสี หมู่ที่ 5 บ้านหนองปลิง หมู่ที่ 6 บ้านโนนสมบูรณ์ หมู่ที่ 7 และบ้านศรีวิสัย หมู่ที่ 8

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาข้อมูลทั่วไปของตำบลหนองปลิง สภาพการรวมกลุ่มของเกษตรกรในเขตตำบลหนองปลิง โดยเน้นศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของเกษตรกร ศึกษาและ

จัดกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มเกษตรกร โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มผู้ชีวภาพ และสรุปบทเรียนองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วม โครงการวิจัย ที่ตระหนักเห็นปัญหา และได้รวมตัวกัน จัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรตำบลหนองปลิง จาก 8 หมู่บ้าน จำนวนสมาชิกเบื้องต้น ประมาณ 68 คน

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเกษตรกร เริ่มจากขั้นตอนการศึกษาวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ และศักยภาพ การค้นหากลุ่มแกนนำ การรวมกลุ่มแก้ปัญหา การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม และการติดตามประเมินผล โดยเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกของกลุ่มเป็นสำคัญ

กลุ่มเกษตรกร หมายถึง การรวมตัวกันของคนในชุมชนจาก 8 หมู่บ้านในเขตตำบลหนองปลิง ที่เห็นปัญหา และมีความต้องการในการรวมกลุ่มแก้ไขปัญหของตนโดยความสมัครใจ

เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง การรวมกลุ่มเพื่อทำปุ๋ยชีวภาพ ที่สามารถลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตรเป็นเบื้องต้น และขยายสู่การเป็นเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1 ชุมชนในเขตตำบลหนองปลิงเกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีความเข้มแข็ง สามารถสร้างเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองได้

2 ได้องค์ความรู้ด้านการพัฒนาชุมชน โดยการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนรู้จักรวมกลุ่มแก้ไขปัญหา ตอบสนองความต้องการ และเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ